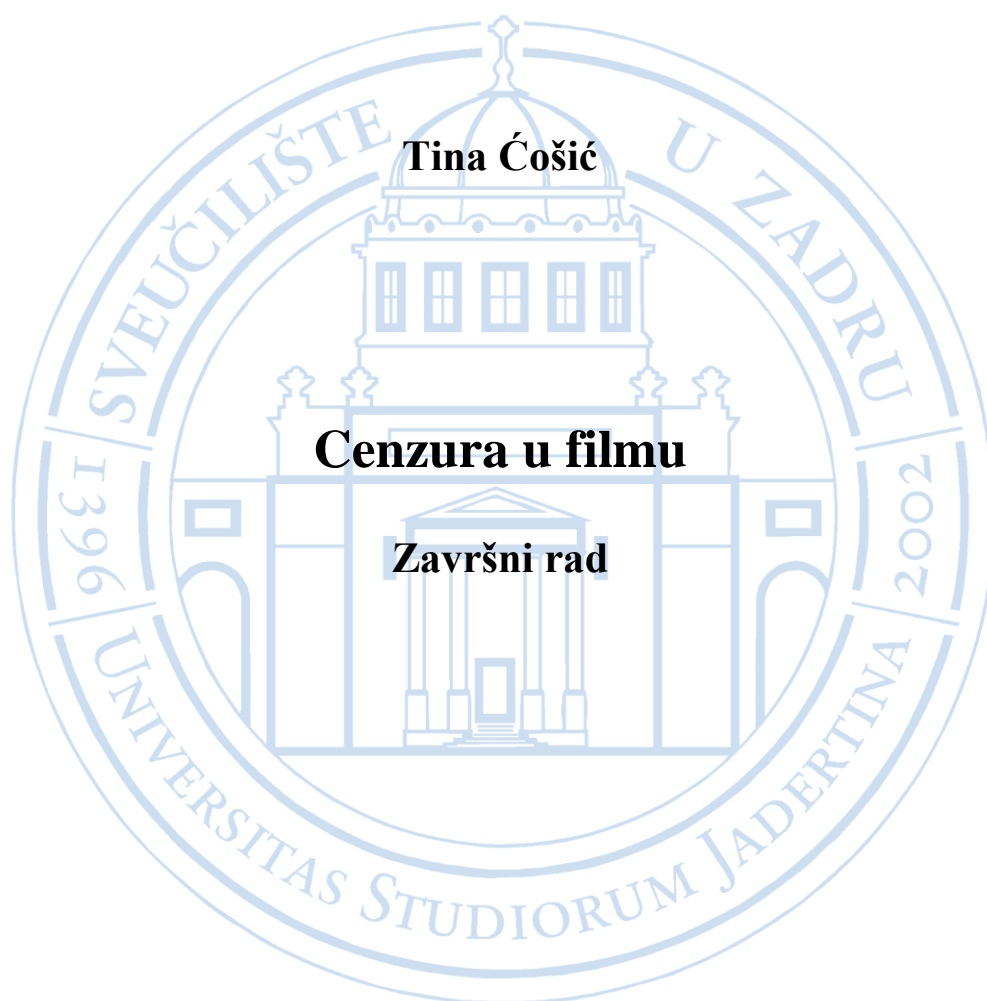

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Preddiplomski sveučilišni studij informacijskih znanosti

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru
Odjel za informacijske znanosti
Preddiplomski sveučilišni studij informacijskih znanosti

Cenzura u filmu

Završni rad

Student:
Tina Čošić

Mentor:
dr. sc. Mirko Duić

Zadar, 2018

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Tina Čošić**, ovime izjavljujem da je moj završni rad pod naslovom **Cenzura u filmu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 18. rujna 2018.

Sažetak

Cenzura je pojava koja postoji u medijima od samih njihovih početaka, bez obzira da li se radi o knjigama, filmovima, glazbi, časopisima i sl. Važno je da korisnici neke informacijske ustanove, kao i šira javnost, budu svjesni cenzure kao pojave koja još uvijek postoji, djelomično zato što može biti razlog uskraćivanja određene informacije.

Ovaj rad se fokusira na cenzuru u filmu, a početak se odnosi na detaljno objašnjavanje samog pojma cenzure, uz korištenje nekoliko različitih definicija, koje će objasniti i njene vrste, razloge uvođenja, načine uvođenja i sl.

Drugi dio rada se odnosi na prikaz filmova koji su iz određenih razloga bili cenzurirani i objašnjavanje razloga kojima su se cenzori tih filmova koristili; uspoređivanje primjera i perioda i država u kojima su stvoreni. Također se odnosi na prikaz zanimljivih primjera cenzure u pojedinim državama.

Cilj ovog rada je istražiti kakvi su filmovi bili cenzurirani kroz povijest, kako se u različitim državama provodila cenzura, koji su filmovi prvi bili cenzurirani i kako se ta cenzura provela.

Ključne riječi: cenzura, film, cenzura u filmu, odbori za cenzuru, vrste cenzure

Tablica sadržaja

1. Uvod.....	1
2. Što je cenzura?	2
3. Vrste cenzure.....	3
3.1. Preventivna.....	3
3.2. Suspenzivna	4
3.3. Tiha cenzura	4
3.4. Auto-cenzura	5
4. Cenzura u filmu.....	6
4.1. Prvi slučajevi	6
4.2. Prvi odbori za cenzuru	7
5. Odbori protiv cenzure	8
6. Zanimljivi slučajevi cenzure	9
6.1. „L' age d'or“ (1931.).....	9
6.2. „Curley“ (1947.).....	9
6.3. „Le Ley de Herodes“ (1999.).....	10
6.4. „Harry Potter“	10
7. Cenzura u različitim državama	11
7.1. Francuska.....	11
7.2. Izrael	11
7.3. Kina.....	12
7.4. Njemačka	12
7.5. Rusija	13
7.6. Švedska	14
7.7. Velika Britanija.....	14
8. Zaključak.....	15
Popis literature.....	16

1. Uvod

Ideja cenzure je vezana za odlučivanje o tome što će ljudima biti javno dostupno i što ljudi mogu vidjeti u medijima. To je vrsta suzbijanja ili gušenja govora, medijskih sadržaja ili neke druge vrste komunikacije, čiji sadržaj se smatra štetnim ili osjetljivim za određenu populaciju ljudi. Cenzuriranje mogu provodi vlada, neko drugo tijelo javne vlasti, privatne organizacije ili pojedinci.

Cenzura postoji od samog početka knjiga, a s vremenom i uvođenjem novih medija se proširuje i na njih. Širenjem tiska proširila se cenzorska institucija “prethodne zadržke”, tj. preventivna cenzura. U razdoblju prosvjetiteljstva pojava političke cenzure pravda se moralnim, a ne više vjerskim razlozima; lijeve i desne diktature XX. stoljeća stvorile su čitave sustave zakona i propisa kako bi se prekinuo dotok informacija, koje su se s razvojem radija i televizije sve brže širile.¹

Postoji više vrsta cenzure te različiti razlozi (i opravdanja) za njeno uvođenje; a i različite razine njenog uvođenja. Može se, na primjer, provesti u nekoj vjerskoj školi kako bi spriječila djecu da vide vulgarne sadržaje, ili na masovnim medijima poput televizije kako bi cijeloj populaciji neke države blokirala određene informacije (poput izrezivanja dijelova filma ili serije, spriječavanje nepoželjnog oglašavanja ili promoviranje jednog određenog političkog ili vjerskog stajališta).

Cenzura i njena potreba su u potpunosti subjektivne te ovise o stajalištu i stavovima cenzora, odnosno cenzurirat će se ono što cenzor smatra da je potrebno cenzurirati. Barem u jednom trenutku u povijesti, svaka kultura ili nacija je imala neke sadržaje koji su se smatrali osjetljivima i koji su bili cenzurirani.

¹ Proleksis enciklopedija: <http://proleksis.lzmk.hr/14889/> (2018-08-04)

2. Što je cenzura?

Prema *Hrvatskoj enciklopediji* cenzura (lat. *censura*: procjena imetka, ocjena) je sustav administrativnih mjera koje poduzimaju državne, vjerske, stranačke i druge vlasti protiv objelodanjivanja, čitanja, širenja i posjedovanja, slušanja i gledanja nepoćudnih i za društvo opasnih tiskanih i rukopisnih knjiga, filmova, videokaseta i slične građe te radijskih i televizijskih emisija, kazališnih predstava i dr.²

Hrvatski leksikon navodi kako cenzura dolazi iz latinskog jezika te označava službenu kontrolu koja prethodi objavi informacija i publikacija, izvedbi umjetničkih djela i predaji pošte te su mogući zahvati na tim materijalima u ime zaštite državne, politike ili kojih drugih interesa, npr. javnoga morala.³

Filmska enciklopedija opisuje cenzuru kao pregled javnih priopćenja radi sprečavanja objavljivanja i ograničenja širenja onoga što nije u skladu s ideološkim normama ili s pojedinačnim interesima države, vladajuće društvene grupe ili pak povlaštenih krugova unutar određene grupe.⁴ Također naglašava da je svrha cenzure da bude nadzorno sredstvo u nekoj sredini, služi održanju i uvršćenju određene ideologije, a time i društvenog poretka koji se na njoj temelji; te da je ona najsnažnija kad se teži nametanju određene ideologije u društvu, a sve je slabija što se više pojavljuje pluralizam različitih ideologija.⁵

Prema Vesni Ivezić, pod cenzurom podrazumijevamo sustavnu kontrolu slobode mišljenja i prisutna je u svim društvima kroz povijest pa do danas. Kontrola se pojačava u kriznim razdobljima. Ivezić dalje navodi kako se danas cenzurom kontroliraju informacije unutar nekog društva totalitarnog režima, kakvih danas nema puno, ili demokratskih.⁶

Što je zajedničko svim ovim definicijama? One se uglavnom slažu o tome da se radi o kontroli, odnosno o nekoj vrsti kontrole, medija i medijskih sadržaja. Također se u definicijama naglašava kontrola informacije, što može značiti uskraćivanje informacija.

² Hr enciklopedija <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11246> (2018-08-05)

³ Hr leksikon <https://www.hrleksikon.info/definicija/cenzura.html> (2018-08-05)

⁴ Cenzura. Filmska enciklopedija. Zagreb : JLZ "Miroslav Krleža", 1986-1990. Sv. 1. 1986., str. 193.

⁵ Isto, str. 193

⁶ Ivezić, Vesna. Lica cenzure. Sloboda mišljenja i kreativnost u uvjetima tržišno orijentiranog društva. // In Medias Res: časopis filozofije medija 5/9 (2016) str. 1425.

Ove definicije također spominju čuvanje i zaštitu interesa nekih osoba, zaštitu određene politike, zaštitu društvenog poretka. To se može protumačiti tako da određeni cenzori misle da je njihova cenzura potrebna, tj da ona štiti javni red i mir, odnosno da to opravdava njeno postojanje.

3. Vrste cenzure

Ne postoji samo jedna jedinstvena vrsta cenzure. Kako se ona primjenjivala u brojnim okolnostima i na brojne načine, važno je pojasniti razliku između više vrsta cenzure. *Proleksis enciklopedija* navodi dvije osnovne vrste cenzure: „Dva su oblika službene, odnosno formalne cenzure: kao zabrana objavljivanja, tj. preventivna cenzura, te sudska zabrana distribuiranja, tj. suspenzivna (povlačenje publikacija iz prodaje i knjižnica, 'bunkeriranje' filmova i sl.)“⁷ Ipak, ovo nisu jedine vrste koje postoje. Postoje i dvije vrste neformalne cenzure: izričita i imanentna.⁸ Izričita se javlja zbog posebnog povoda, npr. na osnovi gledanja filma na repertoaru. Manifestira se javno, npr. peticijama. Imanentna je više prešutna, onaj tko objavljuje „poželjne“ sadržaje ima viši status u društvu, veći ugled, više novaca, ili neke druge privilegije, zbog čega više ljudi želi proizvoditi filmove takvih sadržaja.

3.1.Preventivna

Preventivna cenzura, kao što joj ime govori, se odnosi na zabranu objavljivanja nekog sadržaja, spriječavanje samog njegovog nastanka. Dakle, prije nego što je sadržaj uopće objavljen, on biva zabranjen od strane cenzora.

U filmskom svijetu to bi se odnosilo na cenzuru prije distribucije određenih filmova ili prije njihovih javnih prikazivanja. To može biti nadzor scenarija s odbacivanjem kontroverznijih sadržaja, nadzor planova rada, zabrana rada, spriječavanje financiranja, i slični načini. U tom slučaju korisnici nikada ne dolaze u dodir s kontroverznim sadržajem, odnosno ostaju uskraćeni za informaciju.

⁷ Proleksis enciklopedija: <http://proleksis.lzmk.hr/14889/> (2018-08-05)

⁸ Cenzura. Filmska enciklopedija. Zagreb : JLZ "Miroslav Krleža", 1986-1990. Sv. 1. 1986. str. 193.

3.2.Suspenzivna

Za razliku od preventivne cenzure i njene zabrane objavljivanja sadržaja, suspenzivna cenzura se odnosi na zabranu distribuiranja nekog sadržaja. Dakle, u bilo kojem trenutku nakon što je sadržaj objavljen, cenzori poduzimaju mjere kojima se on povlači s tržišta, odnosno obustavlja se daljnje prikazivanje filma.

Iako nekad to nije bio problem cenzorima (ipak, trebali su samo zabraniti prikazivanje u kino dvoranama) , u današnje vrijeme Interneta suspenzivna cenzura je jako teško moguća. Jednom kad se nešto (npr. film) nađe na Internetu, praktički ga je nemoguće potpuno izbrisati iz postojanja.

3.3.Tiha cenzura

Tiha cenzura je jedan od novijih oblika cenzure. To je, na neki način, zanemarivanje sadržaja kao alternativa javnom progonu, zabranjivanju, spaljivanju i sl. Vesna Ivezić navodi da prijašnja cenzura koja se manifestirala kao otvoreni progon, spaljivanje knjiga, slika, tekstova, i sl., bila je u isti mah i dobra reklama za svog tvorca (umjetnika, znanstvenika, novinara, pisca) - Titula „zabranjivani pjesnik“ bila je tržišno poželjna, s obzirom na to kako rezonira suvremeni tržišno orijentirani um.⁹ Zanemarivanje tog pjesnika, tiho bunkeriranje, uskraćivanje financiranja bi možda bilo jednostavnije nego otvoreni progon zato što bi takvim pristupom on jednostavno otišao u zaborav.

⁹ Ivezić, Vesna. Lica cenzure. Sloboda mišljenja i kreativnost u uvjetima tržišno orijentiranog društva. // In Medias Res: časopis filozofije medija 5/9 (2016) str. 1426.

3.4.Auto-cenzura

Auto-cenzura je vjerojatno najčešći oblika cenzure danas. Vesna Ivezić navodi kako je autocenzura reakcija autora na represiju, smatra se pokazateljem vrlo represivnih režima, ili možda samo vrlo represivnih postupaka društva u nekim domenama, (npr. umjetnosti, znanosti).¹⁰ Za razliku od preventivne cenzure i suspenzivne cenzure u kojoj se cenzori miješaju u rad autora, kod tihe cenzure autor je sam sebi svojevrsan cenzor. Filmska enciklopedija navodi da je auto-cenzura „oblik društvenog konformiranja ideološkim očekivanjima okoline, odnosno preventivno izbjegavanje mogućih kaznenih posljedica neformalne i formalne cenzure“.¹¹

Dakle, bez izravnog pritiska od strane medija ili nekog oblika autoriteta ili vlasti, autor sam sebe spriječava u izražavanju. Razlog tome je uglavnom to da se autor boji kritike javnosti zbog potencijalnih kontroverznijih sadržaja ili je čak uvjeren da će njegovo djelo biti naknadno cenzurirano.

¹⁰ Isto, str. 1427.

¹¹ Cenzura. Filmska enciklopedija. Zagreb : JLZ "Miroslav Krleža", 1986-1990. Sv. 1. 1986. str. 193.

4. Cenzura u filmu

Film je jedinstven medij jer lako prikazuje stvarnost, fantastične svjetove i brojne opcije između njih. Slika, tekst, zvuk, i ostali elementi filma daju brojne prilike za samoizražavanje. Prema stranici *Nacionalne koalicije protiv cenzure* (engl. *National Coalition Against Censorship*), cenzura i pokušaji cenzure filma se najčešće započinju zbog scena koje uključuju seksualni sadržaj, golotinju, nasilje, ili izjave koje su religijski osjetljive.¹² Dakle, cenzori vjeruju da su te scene na neki način neprikladne za publiku, pogotovo za mlađu publiku, da im nanose nekakvu emocionalnu, ili možda moralnu štetu. Zato smatraju da nije dovoljno samo staviti opće smjernice za dob gledatelja, već da je filmove potrebno potpuno ukloniti iz prikazivanja kako ne bi napravili nikakvu štetu.¹³

4.1. Prvi slučajevi

Čak od samih početaka filma, nalazile su se grupe koje su bile protiv određenih filmova i koje su htjele regulirati ovu vrstu zabave. Prvi poznati slučaj cenzure u filmu je bio u ožujku 1897. godine. Savezna država Maine u Sjedinjenim Američkim Državama je te godine donijela zakon vezan za filmove o boksu (tzv. „prizefighting“ filmovi).¹⁴ Zakon se odnosio na filmove u kojima su prave borbe, ali i na one u kojima su borbe priređene, iscenirane. Naime, boks kao sport je u to vrijeme bio ilegalan u svim američkim saveznom državama osim u Nevadi; usprkos tome, bio je jako popularan a sami sportaši su imali privilegirane društvene statuse.¹⁵ Također, iako je boks bio ilegalan, filmovi o njemu nisu bili. Samo tri dana nakon poznate James Corbett i Bob Fitzsimmons borbe u Carsonu u Nevadi, savezna država Maine je donijela zakon da je kazna za svakoga tko prikazuje „prizefighting“ filmove 500 dolara.¹⁶

Sljedeći slučaj (i onaj za koji većina misli da je bio prvi) je u Chicagu. Općina je dala načelniku policije moć da zabranjuje dozvole za prikazivanje filmova koji nisu u skladu s

¹² National Coalition Against Censorship: <https://ncac.org/issue/film-video> (2018-08-22)

¹³ Isto

¹⁴ Orbach, Barak Y. Prizefighting and the Birth of Movie Censorship. // *Arizona Legal Studies* 09-08 (2009.) str. 251

¹⁵ Isto, str. 251.

¹⁶ Isto, str. 290

javnim moralom.¹⁷ Sljedeće godine u New York Cityju, gradonačelnik George B McClellan je izdao dekret koji je zatvorio preko 550 kina.¹⁸

4.2.Prvi odbori za cenzuru

1909. godine osnovan je *Njujorški odbor za cenzuru filmova (New York Board of Motion Picture Censorship)*, koji je kasnije preimenovan u *Nacionalni odbor za cenzuru filmova (National Board of Motion Picture Censorship)* kao prvi pokušaj od filmske industrije Sjedinjenih Američkih Država da provodi zakonsku cenzuru kroz navodnu samoregulaciju.¹⁹ To je odbor za cenzuru filmova koji bi proučio filmove, te nakon toga preporučio ukidanje određenih scena ili tema, a financirao se od honorara po filmu koje su im plaćali pojedini producenti.²⁰

Budući da se poštovao u New Yorku, iz kojega je dolazila velika količina američkih filmova, Odbor se kasnije proširio nacionalno.²¹

Ovo su bili neki od prvih slučajeva cenzure filma u SAD-u, te oni pokazuju koliko je zapravo rano cenzura u filmu počela. Možemo zaključiti da je film kao medij bio laka meta cenzorima jer je postao popularan jako brzo nakon nastanka, a samim time je imao izniman utjecaj na javnost.

Britanski odbor cenzora filma (British Board of Film Censors) je osiguravao da nema zakonske cenzure filma. To nije bila vladina organizacija, nego su je osnovali članovi filmske industrije 1912. kako bi sami regulirali cenzuru. 1985. godine preimenovana je u *Britanski odbor za klasifikaciju filma (British Board of Film Classification)*.²²

¹⁷ The First Movie Censorship Laws: <https://filmmakeriq.com/lessons/first-censorship-laws/> (2018-08-22)

¹⁸ Isto.

¹⁹ The National Board of Censorship: <http://encyclopedia.jrank.org/articles/pages/2054/The-National-Board-of-Censorship.html> (2018-08-22)

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

²² Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. *British Board of Film Censors.* //The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 75.

5. Odbori protiv cenzure

Kampanja protiv cenzure (Campaign Against Censorship) je kampanja u Ujedinjenom Kraljevstvu koja se prethodno zvala *Zajednica za obranu književnosti i umjetnosti (Defense of Literature and Art Society)*.²³ Jedan od njihovih glavnih zadataka je bio spriječiti monopol posjedovanja u medijima, odnosno monopol nad uređivanjem sadržaja u medijima i odlučivanjem o (ne) propuštanju medijskog sadržaja u javnost. Vjeruju u slobodu mišljenja i izražavanja i stoga ne podupiru zabrane određenih sadržaja od strane crkvenih ustanova; smatraju da je samoregulacija sadržaja dovoljna i da se preferira nad pravilima koja su nametnuta izvana; da roditelji i skrbnici mogu odlučiti što će djeca vidjeti i čuti, a ne tijelo vlasti.²⁴

Nadalje, kampanja podupire prikazivanje manjina u medijima i suprotstavlja se izjavama da su gledatelji jedno homogeno tijelo i da manjine ne postoje; te da ne bi trebali prikazivati sadržaj koji bi mogao biti uvredljiv većini.²⁵

Američko knjižničarsko društvo (American Library Association, ili skraćeno ALA), uz razne aktivnosti i objavljivanje periodičkih publikacija koje promoviraju knjižnične usluge, ima i razne specijalizirane jedinice, a jedna od njih je *Ured za intelektualne slobode (Office of Intellectual Freedom, ili skraćeno OIF)*. OIF ima ulogu implementiranja ALA-inih pravila koje se odnose na koncept intelektualne slobode (utjelovljen u *Knjižničnoj povelji o pravima (Library Bill of Rights)*), koja je osnovna i bazična politika ALA-e o slobodnom pristupu knjižnicama i knjižničnim materijalima).²⁶ OIF pruža usluge savjetovanja i asistencija knjižnicama koje se susreću sa izazovom knjižničnih materijala; po potrebi pruža lokalne i nacionalne stručnjake za potporu individualnih knjižnica.²⁷ Svake godine OIF nadzire *Tjedan zabranjenih knjiga (Banned Books Week)* u zadnjem tjednu rujna.²⁸

²³ Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. Campaign Against Censorship (U.K.) // The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 88.

²⁴ Isto, str. 88.

²⁵ Isto, str. 88.

²⁶ Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. American Library Association (ALA) // The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 14

²⁷ Isto, str. 14.

²⁸ Isto, str. 14.

6. Zanimljivi slučajevi cenzure

Ovo su neki od primjera cenzure odabrani iz knjige „The Encyclopaedia of Censorship“ autora Jonathana Greena i Nicholasa J. Carolidesa. Primjeri su poredani kronološki po godini, bez obzira na državu nastanka.

6.1. „L' age d'or“ (1931.)

„L' age d'or“, ili „Zlatno doba“ je francuski nadrealistički film Luisa Buñuela Salvadora Dalija. Počeo se prikazivati u Parizu 1931.²⁹ Nakon punih šest noći prikazivanja u prepunom kinu, pritisak od desničarskih grupa je ugrozio njihov velik uspjeh.³⁰ Film je bio prepun šokantnog sadržaja poput nasilja i seksualnih scena. Nakon prvog tjedna prikazivanja, te grupe su napale studio u kojem se film prikazivao, izazvali nered i razbili sjedala, što je dalo policiji ispriku za zabranu filma koji se više nije prikazao sve do 1980. godine u New Yorku, a godinu dana kasnije i ponovno u Parizu.³¹

6.2. „Curley“ (1947.)

Ovaj film je nastao 1947. godine u Hal Roach studijima i bavi se tematikom grupe dječaka i njihovih avantura u školi i izvan škole. Glavni lik je William kojeg zovu Curley i on pokušava smjestiti novoj učiteljici u školi kako bi ju natjerao na otkaz.

Problem u ovom filmu je što je radnja filma bila u malom američkom gradu i miješao je afroamerikance i bijelce bez ikakvih komentara.³² To je bilo neprihvatljivo u južnim američkim državama, zbog čega je 1949. film bio zabranjen u Tennesseeju.³³

²⁹ Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. L' age d'or. // The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 7.

³⁰ Isto, str. 7.

³¹ Isto, str. 7.

³² Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. Curley. // The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 134.

³³ Isto, str. 134.

6.3., „Le Ley de Herodes“ (1999.)

„Le Ley de Herodes“, preveden kao „Zakon Heroda“, je odličan primjer filma koji je bio cenzuriran iz političkih razloga. Naime, 1999. godine kada je film izašao, prikazivanje je bilo otkazano od strane državne agencije IMCINE (*Instituto Mexicano de Cinematografía*, odnosno *Meksički institut za kinematografiju*).³⁴

„Le Ley de Herodes“ je politička komedija i jako je izravna i kritička satira na političku scenu u Meksiku, posebno PRI stranku (*Partido Revolucionario Institucional*), a i općenito kritika na visoki stupanj korupcije u državi.

6.4., „Harry Potter“

Kao serijal filmova i knjiga primarno namijenjen dječjem uzrastu sa tematikom čarolija i magičnih bića, o mladom dječaku koji saznaje da je čarobnjak i kreće u posebnu školu za čarobnjaštvo i vještičarenje, teško je povjerovati da je postojao netko kome je smetala ova zanimljiva priča.

Ipak, glavni problem zbog kojeg je serijal „Harry Potter“ knjiga i filmova prikazivan u lošem svjetlu je upravo u tom njegovom fokusu na čarobnjaštvo i vještičarenje.³⁵ Ljudi koji su optuživali serijal i njegovu autoricu Joanne Rowling, poznatiju pod pseudonimom J. K. Rowling, su uglavnom bili predstavnici crkvenih i religijskih zajednica, ali i roditelji iz istih zajednica koji su bili zabrinuti da će djeca koja gledaju to pokazati interes za sotonizam i okultni svijet.³⁶

³⁴ Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. Mexico. // The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 349.

³⁵ Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. Harry Potter. // The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 222.

³⁶ Isto, str. 223.

7. Cenzura u različitim državama

Ovo su neki od zanimljivih slučajeva primjene cenzure u nekim državama svijeta.

7.1. Francuska

Filmska enciklopedija navodi da je prva službena cenzorska uputa dana 1909. godine telegrafskom okružnicom, kojom se policijske prefektore upozoravaju da i na film primjenjuju onaj član zakonika kojim se određuje da se na likovnim i kazališnim djelima provodi nadzor, kako ne bi ugrožavala „zdravlje, sigurnost i mir javnosti“.³⁷ Vidimo da je u Francuskoj cenzura u filmu počela rano u filmskoj povijesti, odnosno nedugo nakon prvog slučaja u SAD-u. Potom, filmska enciklopedija navodi da je 1931. godine cenzura u Francuskoj centralizirana, te da je osnovan nacionalni komitet kojem je zadatak nadziranje moralnih i političkih opredjeljenja filmova.³⁸ Možemo primjetiti da je to ista godina koje se počeo prikazivati film „L' age d'or“, što može značiti da je prikazivanje tog filma dalo povod da se cenzura centralizira u nacionalnom komitetu koji je nadzirao filmove koji se prikazuju.

Tijekom rata s Njemačkom uvela se vojna cenzura, vjerojatno s ciljem nadziranja javnog morala u stanju rata. Za vrijeme okupacije vlada u Vichyju ustanovljuje cenzorski komitet na čelu s Paulom Morandom.³⁹ Oslobođenjem zemlje nadležnosti su se počele mijenjati. Filmska enciklopedija navodi i da je 1958. godine, nakon potpune promjene vlade, došlo do umnožavanja lokalnih cenzura. Od tada u Francuskoj postoje i centralne i lokalne jedinice koje se bave cenzuriranjem..

7.2. Izrael

Izraelska vojska nadzirala je proizvodnju i distribuciju za publikacije i televiziju u svojim teritorijima. Sadržaji mogu biti cenzurirani ili zabranjeni ako se mogu smatrati

³⁷ Cenzura u Francuskoj. Filmska enciklopedija. Zagreb : JLZ "Miroslav Krleža", 1986-1990. Sv. 1. 1986. str. 194.

³⁸ Isto, str. 194.

³⁹ Isto, str. 194.

antisemitskima ili protiv Izraela.⁴⁰ Kriteriji su različiti za Palestince koji žive u Izraelu, čiji su zakoni stroži, pogotovo u institucijama kao što su škole.⁴¹

7.3.Kina

Kineska filmska industrija je bila relativno necenzurirana, i smatrala se jako sofisticiranom do 1930-ih i 1940-ih godina. Filmski ured je osnovan 1949. godine, pod ministarstvom kulture. Neki od filmova koji su bili „na meti“ su bili filmovi kućne proizvodnje, filmovi preradbe sovjetskih originala, određeni dokumentarci i slično.⁴² Prvi film koji je bio cenzuriran je bio „Život pekinškog policajca“, 1950. godine.⁴³ Govori o policajcu koji se na samrti osvrće na svoj život, o svim porazima, korupciji u politici, ratovima i revolucijama. Ovo je, dakle, još jedan primjer cenzure iz političkih razloga.

7.4.Njemačka

Cenzura u Njemačkoj prije Prvog svjetskog rata je uglavnom bila naknadna, odnosno suspenzivna. Mjesni policajac bi došao na prvu projekciju filma i odlučio da li film narušuje „mir, sigurnost i red“ ili ne.⁴⁴ Kasnije je cenzura postala preventivna, pregledavanjem prije samog prikazivanja u kinima. Prikazivači su prvo morali predložiti policijskom nadležstvu filmove koje su imali namjeru prikazivati, a potom su to činili i samo proizvođači.⁴⁵ Takav postupak je započeo u Berlinu, a kasnije se proširio i na neke druge gradove.

Film je pratio cenzorski list i s tim listom se kupovao i distribuirao, tako da su mjesni policajci najčešće propuštali film koji je imao cenzorski list.⁴⁶ Kao i u Francuskoj, tijekom rata cenzura je postala vojna. Nakon rata je centralizirana i prešla je u nadležnost *Rajnske visoke savezne komisije*, koja je za vrijeme svog rada zabranila otprilike stotinu filmova, dok je kasnije, od 1920. godine, svugdje vladala jedinstvena filmska cenzura sa sjedištima u

⁴⁰ Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. China. //The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 297.

⁴¹ Isto, str. 297.

⁴² Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. China. //The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 104.

⁴³ Isto, str. 104.

⁴⁴ Cenzura u Njemačkoj. Filmska enciklopedija. Zagreb : JLZ "Miroslav Krleža", 1986-1990. Sv. 1. 1986. str. 194.

⁴⁵ Isto, str. 194.

⁴⁶ Isto, str. 194.

Berlinu i Münchenu, gdje su se cenzurirali svi filmovi koji bi trebali biti objavljeni u Njemačkoj.⁴⁷

1934. godine pod vlašću nacionalsocijalista dozvoljena je cenzura u svim fazama izrade i prikazivanja filma, dok su 1945. svi njemački filmovi isprva bili zabranjeni, a savezna komisija je dozvoljavala samo „neškodljive“.⁴⁸ Kasnije, 1949. godine u Zapadnoj Njemačkoj državnu cenzuru je zamijenila „Dobrovoljna autocenzura“, koju su 1972. vlasti svele samo na preporuke filmova za mladež.⁴⁹

7.5.Rusija

Cenzorske politike, ali i cenzorske intervencije u carskoj Rusiji su na početku bile političke naravi. Kao što je slučaj u Njemačkoj, policijski su inspektori često dolazili na prvo prikazivanje filma da bi vidjeli da li je sadržaj filma prikladan, te bi po završetku filma primili honorar od prikazivača, a kasnije su uvoznici filmova počeli prije prikazivanja donositi policiji kopije filmova kako bi ih oni mogli pregledati i odobriti.⁵⁰

Osnutkom Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, 20-ih godina 20. stoljeća, zakoni su se izmijenili. Cenzura je centralizirana po individualnim državama. Kriteriji za cenzuru su bili opći, ideološki, uz potpunu zabranu pornografije.⁵¹

Od 1928. godine svi su studiji podređeni središnjoj upravo Sojuzkina koja je imala vrhovnu nadležnost u procjeni filmova.⁵² Njihova je nadležnost bila u tome da nadziru svu proizvodnju i distribuciju filmova.

⁴⁷ Isto, str. 194.

⁴⁸ Isto, str. 194.

⁴⁹ Isto, str. 194.

⁵⁰ Cenzura u SSSR-u. Filmska enciklopedija. Zagreb : JLZ "Miroslav Krleža", 1986-1990. Sv. 1. 1986. str. 194.

⁵¹ Isto, str. 194.

⁵² Isto, str. 194.

7.6. Švedska

U Švedskoj je osnovan *Nacionalni odbor cenzora* filma 1911., a osnovana su i dodatna savjetovna tijela: *Nacionalni odbor filmske inspekcije* (osnovan 1954.) i *Nacionalni odbor filmske inspekcije za djecu* (osnovan 1972.)⁵³ Usprkos pokušajima, cjelokupna cenzura filmova nikad nije potpuno napuštena. Prije prikaza, svaki film se mora predati Odboru; Ako je ciljana publika starija od 15 godina, samo je jedan cenzor potreban da ga pogleda; Ako je publika mlađa onda su potrebna dvojica, kao i dječji odbor.⁵⁴

Dužnost odbora je donijeti odluku da potencijalno preventivno zabrani film na jednom od 4 faktora: ima visoko uzbuđujući utjecaj ili potiče na zločin; štetan je ili za švedske međunarodne odnose ili za obranu ili internacionalnu sigurnost; očito krši zakon (ili zakone); može nanijeti psihološku štetu za djecu.⁵⁵

Zato postoje 4 kategorije filma: za odrasle (iznad 15 godina), za osobe iznad 11 godina, za osobe iznad 7 godina i za generalno prikazivanje.

7.7. Velika Britanija

Isprva je u Velikoj Britaniji cenzuriranje bilo u lokalnoj nadležnosti. Cenzuru su provodili lokalni organi.⁵⁶ 1912. godine osnovan je *Britanski odbor cenzora filma* (*British Board of Film Censors*), odbor za cenzuru koji je prvo davao odobrenja za filmove prije prikazivanja (odnosno preventivno cenzurirao filmove koji ne zadovoljavaju kriterije), a zatim klasificirao filmove po uzrastima za koji su primjereni.

⁵³ Usp. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. Sweden. // *The Encyclopedia of Censorship*. New York NY, Facts On File, Inc. 2005. str. 558.

⁵⁴ Isto, str. 559.

⁵⁵ Isto, str. 559.

⁵⁶ Cenzura u Velikoj Britaniji. Filmska enciklopedija. Zagreb : JLZ "Miroslav Krleža", 1986-1990. Sv. 1. 1986. str. 194.

8. Zaključak

Cenzura je postojala puno prije filma, i dokaze za to možemo vidjeti u brojnim starim zakonima i sličnim dokumentima. Pojavom filma pojavila se i cenzura filma.

Cenzura je, prema brojnim definicijama, određena vrsta kontrole, suzbijanja ideja, medija preko kojih se te ideje prenose, kontrola informacija koje će biti dostupne i koje neće biti dostupne. Provođi se, prema tim istim definicijama, radi zaštite ili očuvanja neke društvene skupine, neke politike, odnosno u korist određene grupe ljudi.

Cenzura se provodi formalno i neformalno, može biti preventivna (prije distribucije i prikazivanja filma), suspenzivna (nakon što su distribucija i prikazivanje filma već započeli), tiha cenzura (zanemarivanje kontroverznih sadržaja) i auto-cenzura (cenzura koju provodi sam autor). To koja će se vrsta provoditi ovisi o situaciji i trenutnim provoditeljima cenzure.

Filmovi su se cenzurirali najviše iz: vojnih ili političkih razloga; eksplicitnih seksualnih i pornografskih sadržaja; nasilja; prikladnosti za mlađe uzraste (što se često odnosi na prethodna dva razloga), i sličnih razloga.

Od samog početka cenzure u filmu postojali su odbori koji su to provodili. Navedeni odbori su povremeno provodili zakonsku cenzuru, a povremeno nudili usluge savjetovanja u različitim fazama proizvodnje i produkcije filma kako bi se izbjegle kontroverzne teme. Naravno, postojanje odbora za cenzuru je uzrokovalo i osnivanje odbora protiv cenzure koji su se zauzimali za slobodu mišljenja i izražavanja.

Možemo zaključiti da cenzura nije uvijek bila zlonamjerna, da joj je svrha nekad stvarno bila zaštita šire javnosti, posebno djece i mladeži. Često je cenzura bila i sredstvo da se potisnu nepoćudne misli, podaci i osobe, a nerijetko je postojao otpor tom tipu cenzure.

Popis literature

1. Filmska enciklopedija. Zagreb : JLZ "Miroslav Krleža", 1986-1990. Sv. 1. 1986.
2. Hr enciklopedija: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11246> (2018-08-05)
3. Hr leksikon: <https://www.hrleksikon.info/definicija/cenzura.html> (2018-08-05)
4. Ivezić, Vesna. Lica cenzure. Sloboda mišljenja i kreativnost u uvjetima tržišno orijentiranog društva. // In Medias Res: časopis filozofije medija 5/9 (2016)
5. Jonathon Green; Nicholas J. Karolides. //The Encyclopedia of Censorship. New York NY, Facts On File, Inc. 2005.
6. National Coalition Against Censorship: <https://ncac.org/issue/film-video> (2018-08-22)
7. Orbach, Barak Y. Prizefighting and the Birth of Movie Censorship. // Arizona Legal Studies 09-08 (2009.)
8. Proleksis enciklopedija: <http://proleksis.lzmk.hr/14889/> (2018-08-04)
9. The First Movie Censorship Laws: <https://filmmakeriq.com/lessons/first-censorship-laws/> (2018-08-22)
10. The National Board of Censorship:
<http://encyclopedia.jrank.org/articles/pages/2054/The-National-Board-of-Censorship.html> (2018-08-22)

Summary

Censorship in cinema

The censorship is a phenomenon that exists in the media from the very beginning, whether it is related to books, films, music, magazines, etc. It is important that users of some information institutions as well as the general public are aware of censorship as a phenomenon that still exists, partly because it may be the reason for rejection of certain information.

This paper focuses on film censorship. The beginning of the paper refers to a detailed explanation of the term censorship, using several different definitions that explain its types, the reasons for introducing it, the ways of introducing it, etc.

The second part of the paper refers to the presentation of films that were censored for certain reasons and explaining why the censorship of these films were used. Interesting examples of censorship in some countries are also presented.

The aim of this paper is to present some films that were censored throughout history, censorships that was conducted in different countries, what were the first censored films and how the censorship was conducted.

Keywords: censorship, cinema, censorship in cinema, censorship boards, types of censorship